

Hoe houden we

jongeren erbij

Wij tegenover zij

TEKST TON VAN DEN BORN

“Radicalisering speelt bij ons niet,” zeggen vertegenwoordigers van groene scholen. “We zijn een kleine school, leerlingen lopen niet anoniem rond en het contact is goed.” Goed, al die aandacht voor radicalisering en hoe je daar mee om moet gaan. Maar wat moeten wij ermee? Radicalisering is echter meer dan een jihadist die naar Syrië vertrekt.

“Onderwijs kan geen oplossing voor alles bieden”, reageerden onderwijsvertegenwoordigers toen scholen een rol werd toegedacht in de strijd tegen radicalisering. “Het raakt ons niet”, hoor je op verschillende scholen voor groen onderwijs. En je moet niet het beeld bevestigen dat radicalisering vooral een issue zou zijn op vmbo- en mbo-scholen, vindt de MBO Raad.

Toch is radicalisering actueel. Dat begon al voor ‘Charlie Hebdo’, de aanslag in Parijs op het satirische blad op 7 januari. Een enkele moslimjongere voelde zich aangetrokken door het kalifaat van ISIS en vertrok naar het strijdtoneel in Syrië. Vijf hogescholen in de Randstad overlegden in de zomer van 2014 over mogelijke radicalisering onder studenten met een moslimachtergrond en trainingen voor docenten.

De overheid werd dit jaar gealarmeerd. Onderwijsminister Jet Bussemaker vindt dat scholen en hun docenten vanuit hun maatschappelijke taak een >>

‘Radicalisering onder moslimjongeren speelt er misschien niet, maar er kan wel een wij-zij-denken groeien’

preventieve en een curatieve taak hebben. “Als leerlingen op jouw school radicaliseren, is het zaak dat je dus niet denkt: dit is heel lastig, heel pijnlijk en heel vervelend, maar ik weet niet zo goed wat ik er aan moet doen. Het vraagt van een docent dat je erop af gaat en met andere partijen gaat overleggen. Het onderwijs mag nooit wegstappen. Je moet altijd het gesprek aangaan.”

Voor groene scholen is de vraag: moeten ze aandacht besteden aan de polarisatie, maatschappelijke onrust en de vrijheid van meningsuiting? En hoe moet dat dan? Kan er op groene scholen, misschien juist op groene scholen waar maar een enkele moslim rondloopt, een wij-zij-denken ontstaan? “Onderhuids lijkt er een groeiend wantrouwen tegen buitenlanders in het algemeen en de Turkse en Marokkaanse gemeenschap in het bijzonder”, zegt Lex Meijer, docent in Twello in het vakblad groen onderwijs van 6 februari. Kunnen leerlingen voldoende nuanceren?

Loverboys

Er is ook op groene scholen over Charlie Hebdo en vrijheid van meningsuiting gesproken. Zoals vaker bij incidenten komt het aan de orde in maatschappijleer, bij burgerschapsvaardigheden, en soms, afhankelijk van de docent ook in andere lessen. “Daarna ebt het weg”, zegt Maaïke de Vries, teamleider vmbo op Groenhorst Almere.

“Problemen zijn er niet”, zegt ze. Dat zegt ook Paul Lakens, directeur Life Lentiz College in Schiedam: “Wij hebben geen

moslims hier, geen katholieken of andere groepen. We praten niet in die termen: wij hebben alleen maar leerlingen. Het speelt hier niet.” Het heeft er volgens De Vries mee te maken dat leerlingen op groene scholen niet anoniem rondlopen. Er blijft contact, er wordt gepraat en er is veel betrokkenheid.

“We hebben er nog niets van gezien bij ons,” zegt ook Susanne Mewissen, beleidsmedewerker op het onderwijsbureau van Citaverde, “maar docenten vragen zich wel af: waar moeten we opletten? Hoe pik je beter signalen op en wat doe je ermee? Dat zijn dan misschien niet speciaal signalen van radicaliserende

Brief Bussemaker

Na ‘Charlie Hebdo’ kwamen de Europese onderwijsministers bij elkaar in Parijs. Ze spraken over de maatschappelijke onrust en de rol van het onderwijs daarin. Minister Bussemaker schreef een brief op 16 maart om de Tweede Kamer, en het onderwijsveld, te informeren over haar visie en aanpak van radicalisering. Ze wil scholen en docenten ondersteunen in de aanpak. Ze verwijst naar de stichting School en Veiligheid. Ze stelt een hulplijn voor en biedt lespakketten over radicalisering.

Het onderwijs heeft een rol als ontmoetingsplek, vindt ze. Op school leren leerlingen elkaars achtergrond kennen en begrijpen, waardoor ze kunnen opgroeien tot verantwoordelijke burgers. Kinderen die al vroeg een gevoel van burgerschap krijgen bijgebracht en die hebben geleerd om op een open manier een dialoog te voeren over hun normen en waarden, zijn later minder vatbaar voor radicale denkbeelden. Hier ligt een preventieve rol voor scholen. De instellingen hebben ook een curatieve rol, stelt ze. Als een jongere radicaliseert, of dit nu op het gebied van religie, dierenrechten of een politieke overtuiging is, is de school één van de plekken waar dat zichtbaar kan worden. Dit maakt dat docenten een rol hebben als zij zien dat een jongere zich begint af te keren van de samenleving. Daarvoor moeten zij weten hoe ze radicalisering kunnen herkennen.

“Belangrijk is en blijft om overall het gesprek over de fundamentele waarden van onze democratische rechtstaat aan te gaan”, schrijft ze. “Jongeren moeten het gevoel hebben dat zij ertoe doen en zij moeten binnen in plaats van buiten worden gesloten. Zo kunnen we er mede voor zorgen dat de voedingsbodemp voor radicale denkbeelden zo klein mogelijk blijft. Docenten, schoolbesturen, jongerenwerkers, ouders en verzorgers zijn bij uitstek degenen die dit contact met jongeren kunnen bewerkstelligen. We weten dat zij in de aanpak van radicalisering een lastige taak hebben, en willen hen daar zo goed mogelijk in ondersteunen.”

Er is op internet ontzettend veel te vinden over radicalisering, veiligheid, onderzoek, ervaringen en aanpak. Een keuze staat op www.kieskleuringroen.nl. Of kijk eens op de website van www.schoolveiligheid.nl.

moslims die naar Syrië willen, maar het kunnen bijvoorbeeld ook meisjes zijn die met loverboys meegaan. Dat zou bij ons eerder kunnen spelen.” Ze is 19 maart naar een bijeenkomst van de MBO Raad geweest, thema: ‘Veilig verbinden’. Het ging daar precies over die twee zaken: radicaliserende moslims en loverboys. Hoe kun je signalen herkennen? En wie is eigenlijk verantwoordelijk: school of de gemeente? “Er is als het om sociale veiligheid gaat veel onduidelijkheid.”

Dit is nep

Meer duidelijkheid, meer tips, meer handelingsbekwaamheid. Daar is behoefte aan. Hans Bellaart, coördinator Kennisplatform Integratie en Samenleving, Verwey-Jonker Instituut, schetst het probleem waar docenten tegen aanlopen. “Op veel roc’s is er helemaal niet over gepraat. Veel docenten zouden het thema ontlopen omdat ze het moeilijk vinden het bespreekbaar te maken en

‘Het raakt groen onderwijs niet?’

omdat ze bang zijn voor de heftige gevoelens die het kan oproepen. Als er zoiets als in Parijs gebeurt en je praat daarover, vragen moslimjongeren zich boos af waarom er nooit gepraat wordt over honderd vermoorde kinderen in Gaza. ‘Waarom moeten we het nu over antisemitisme hebben?’

“Dit is nep, juf. Dit is een complot om de islam zwart te maken.” Zo reageerden

bijvoorbeeld vmo’ers op een school in Amsterdam Oost vertelde Trudy Coenen, docente Nederlands op die school, 19 maart op tv bij Pauw. “Als je de profeet beledigt, is het je eigen schuld, zeiden ze. Wat moet je dan zeggen?”

Veel jonge moslims reageerden anders dan leerkrachten hadden verwacht. Een docent denkt misschien dat hij of zij iedereen gelijkwaardig behandelt en objectief is, zo staat in een verslag van een bijeenkomst, 10 maart op het Verwey-Jonker Instituut. Maar de beleving van moslimjongeren kan heel anders zijn. Een docent meent dat Nederlandse media meestal correct en waardenvrij zijn. Maar de jongeren vinden het nieuws vaak eenzijdig westers, gemanipuleerd of zelfs verzonnen.

Wij-zij

Je zou met de aandacht nu haast denken dat radicalisering een ander woord is voor jihadisme en dat het alleen in moslimkringen voorkomt. Niet dus. Radicalisering houdt in dat je de uiterste gevolgen van je denken of je idealen accepteert en daarnaar handelt. Dan kun je ook denken aan neonazi’s, nationalisten of aan radicale milieuactivisten. Ze zien de wereld op hun manier en willen zorgen dat die wereld hun kant op beweegt. Ook al gaat dat ten koste van anderen.

“Rechtsextremisme is klein in Nederland”, reageren Bellaart en zijn collega bij het Verwey-Jonker Instituut, Ron van Wonderen, onderzoeker op het gebied >>

Tien tips

1. Luister eerst. Stel vragen. Toon begrip. Zet je eigen vanzelfsprekendheden opzij, ga onbevooroordeeld het gesprek aan. Verdiep je in het verhaal van de leerling. Wat is zijn achtergrond, thuis en op straat? Begrip voor de leefwereld is een voorwaarde voor een open dialoog.

2. Een protocol of checklist werkt niet, want als iemand zich anders kleedt (een mogelijk signaal voor radicalisering), kunnen er heel goed andere motieven zijn. Een signaal kan zijn veel problemen thuis en moeite met het ontwikkelen van een eigen identiteit. Dat maakt jongeren gevoeliger voor radicalisering.

3. Stel vragen waardoor jongeren zich in het perspectief van een ander moeten verplaatsen. Bijvoorbeeld: ‘Wat zou jij doen als je jongerenwerker was?’ Of: ‘Hoe zou je vader reageren?’

4. Wees je bewust van de dynamiek in de klas. Zie als leraar de eenheid in de klas, maar ook het verschil. Wie is in de minderheid of meerderheid? Vraag bijvoorbeeld niet direct aan de enige moslim in de klas wat hij vindt van de aanslagen.

5. Laat leerlingen niet vallen op basis van hun ideeën alleen. Ga toch de discussie aan als idealen op drift raken. En alarmeer pas een instantie wanneer elke mogelijkheid voor een gesprek is benut. >>

‘Onderhuids lijkt er een groeiend wantrouwen tegen buitenlanders in het algemeen en de Turkse en Marokkaanse gemeenschap in het bijzonder’

van radicalisering. “En ook radicaal milieu-activisme kom je nauwelijks tegen. Maar er is wel polarisatie. Uit onderzoek naar hoe jongeren denken over Turken en Marokkanen blijkt dat 30 tot 50 procent niet positief is. Dat is een signaal. Dat past ook bij het grote aantal PVV-stemmers onder jongeren.” Bij een poll voor de verkiezingen van 18 maart bleek dat de PVV - niet echt een partij die zich stevig inzet om polarisatie te bestrijden en het wij-zij-denken tegen te gaan - de grootste partij is onder scholieren van 12 tot 18.

Daar ontkomt groen onderwijs niet aan. Radicalisering onder moslimjongeren speelt er misschien niet, maar er kan wel een wij-zij-denken groeien. Hoe kun je voorkomen dat het wantrouwen bij jongeren groeit en dat ze bang en discriminerend worden? Bijvoorbeeld ook naar Oost-Europeanen die baantjes zouden inpikken, zo vult Citaverde aan. Hoe kun je voorkomen dat de sfeer op school eerder afwijzend dan verwelkomend wordt als het gaat om diversiteit. Dat groene scholen gaan denken: hoe minder hoe beter, want dan houden we al die problemen, de hele maatschappelijke onrust, de radicalisering, hier in elk geval buiten de deur.

Erkenning en waardering

Bellaart en Van Wonderen benadrukken dat ze preventie propageren. “Je moet een dialoog over allerlei gevoelens kunnen voeren in de klas. En dat moet je niet

alleen doen als er een incident is, zoals Charlie Hebdo. Dat maakt het alleen maar gevoeliger.” Je kunt het onderwerp beter in een kader bespreken, zegt Van Wonderen. “Als het gaat over oorlog, discriminatie en racisme, kun je bijvoorbeeld antisemitisme ter sprake brengen. Een Rotterdamse docent zei: ik ga juist ook in op wat er in Gaza gebeurt. Dan is het veel gemakkelijker om ook zo’n incident te bespreken.”

Ze adviseren vooral dat docenten, hoe moeilijk het soms ook is, de dialoog aangaan. Bellaart: “Je moet de nuances vinden, luisteren en erop ingaan en zorgen dat je met elkaar in gesprek blijft. En zorgen dat jongeren ook mediawijzer worden.”

“Ik ben er ook voorstander van om alles bespreekbaar te maken, maar niet op een directe wijze”, zegt wetenschappelijk docent Iliass El Hadioui – in dit magazine staat een interview met hem. “Want doe je dat in een sfeer waarin de groepsdynamiek niet goed is, dan verscherp je juist het conflict en vergroot je het onbegrip. Het heeft alles te maken met erkenning en waardering. Op het moment dat de groepsdynamiek in de klas en de schoolcultuur gezond is, dat wil zeggen dat je leerlingen een veilige omgeving kunt bieden, dan kun je alles bespreekbaar maken. Begin dus met docenten empoweren opdat ze kunnen werken aan een gezonde groepsdynamiek.” ■

6. Kies je woorden zorgvuldig. De opmerking: ‘Moslims hebben de aanslag gepleegd’ is nogal ongelukkig, want je koppelt religie direct aan de aanslag. Beter is: ‘Die mannen die de aanslag hebben gepleegd’.

7. Zoek positieve projecten waar jongeren vanuit de wil om de wereld te verbeteren hun energie in kunnen steken.

8. Neem jongeren en hun idealen serieus. Biedt ruimte om die te bespreken, zonder argwaan, met een open houding. Vraag bijvoorbeeld wat ze op internet tegenkomen.

9. Creëer ontmoetingsgelegenheden. We kennen elkaar nog steeds niet goed genoeg. Er zijn signalen dat er behoefte is aan laagdrempelige bijeenkomsten voor ouders, bijvoorbeeld over hoe zij hun kinderen kunnen begeleiden bij wat er op school en op straat besproken wordt. En over omgang met social media. Pas wel op om niet alles op loverboys en/of radicalisering te gooien.

10. De belangrijkste tip is volgens docenten zelf: in contact blijven met leerlingen.

Bronnen: verslag themabijeenkomst 10 maart Verwey-Jonker Instituut, www.kis.nl, omgaanmetidealen.nl en AOb Onderwijsblad (6 september 2014).